

«Поема про море» О. Довженка показує хибність теорії колективізму. Кіноповість пронизує відчуття приреченості, невідворотності втрати рідного села, землі: «*Любіть Землю! Любіть працю на землі, бо без цього не буде щастя нам і дітям нашим ні на якій планеті*» [1, с. 559]. «*Обережно з землею! Земля мстить за зраду...*» [1, с. 481] – переконливо-стверджувальні пророчі слова митця.

Література

1. Довженко О. Поема про море. *Довженко О. Кіноповісті. Оповідання*. Київ : Наукова думка, 1986. С. 473–560.
2. Довженко О. Щоденникові записи (1939–1956). Харків : Фоліо, 2013. 879 с.
3. Коваль-Фучило І. Пам'ять про затоплення: творчість Довженка і усні наративи. *Народознавчі зошити*. 2020. № 6 (156). С. 1445–1453.
4. Любоев П. «Поема про море»: Довженкова проза про Сталінське спустошення. *Кінотеатр*. 2004. № 5. URL : http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_magazine.php?inid=9.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-372-2-31>

Т. СІРОШТАН

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

Т. ЛУЦЕНКО

*КЗ «Лозівський ліцей № 8»
Лозівської міської ради Харківської області*

СТИЛІСТИЧНЕ ВЖИВАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ТВОРАХ М. МАТІОС

Актуальність вивчення стилістичних особливостей художньої прози буковинської письменниці Марії Матіос зумовлена такими важливими аспектами: необхідністю систематизувати багатий діалектний матеріал, репрезентований авторкою, виявити його особливості; потребою кращого розуміння та аналізу таких тем, як війна, ідентичність, соціальна справедливість, що відображені в її

прозових творах. Аналіз стилістичних особливостей мови повістей і романів Марії Матіос сприяє розвитку методів стилістичного аналізу тексту та розширенню методології філологічних досліджень. Зауважимо також, що увага до творчого доробку письменниці, на наш погляд, слугує збереженню культурної спадщини українців.

Мета розвідки полягає в дослідженні стилістичних особливостей мови творів Марії Матіос, зокрема особливостей вживання діалектної лексики, і ґрунтується на осмисленні її індивідуального стилю, який сягає корінням української фольклорної традиції.

Проза письменниці неодноразово привертала увагу вчених, серед яких лінгвісти (З. Бакум, Н. Мельник, Т. Мислива, Н. Пирога та ін.) й літературознавці (Л. Макаренко, І. Насмінчук, Л. Таран, К. Хижняк та ін.). Дослідник буковинської орнаментики Я. Голобородько зазначає: «Тексти Марії Матіос <...> по-різному, проте з неухильною настійливістю абсорбують, акумулюють, асимілюють такі величини, як «людина» і «соціум», репрезентуючи їх у доволі звичному поєднанні «людина і соціум», де під соціумом варто розуміти передусім усі нюанси (етичні, психологічні, побутові, етнографічні) оточення-довкілля, зазвичай найближчого. Власне, прозові тексти Марії Матіос представляють, моделюють, віртуалізують історії, що відбувалися з людиною, людьми і подані густими, нерідко запашними шматками соціумного життя» [1, с. 66–67]. Це пояснює популярність творів письменниці серед читачів і науковців у наш час, адже її проза присвячена життю звичайних українських селян та способів їх існування. Ознакою мови її героїв є діалектна лексика, вивчення якої видається важливим як з позиції дослідження мовної системи загалом, так і можливості пізнання культури й історії народу.

У творах Марії Матіос діалектизми позначають специфічні реалії та предмети побуту, що є характерними для певного регіону, є засобом виразності, колоритності буковинського говору. Кожне слово в тексті ніби влітається в мовний ансамбль. Наприклад: *Тебе твоя годує таким самим гіром, як пса, а Даруся мені грибочки у борицук кидас; Не хочу грішити, кумко-любко, але здами'ся, що з тою Матронкою щось нечисте замішано* [5]; *Все'єдно сапаси не так, як треба* [2].

За нашими спостереженнями, діалектні слова утворюють кілька лексико-семантичних груп. Найкраще колорит життя гуцулів передають найменування одягу, взуття чи прикрас (*сардак, кептар, горботка*). Наприклад: *Як тримала наполовину обгорнуту круг себе горботку, то так і випустила її з рук* [3], де *горботка* – спідниця; *Вона не могла втрапити ні в рукава літнього кептарика, ні пов'язати на голову хустку* [3], де *кептарик* – верхній хутряний одяг без рукавів; *могла би і в постолах ходити до старості* [3], де *постоли* – різновид взуття.

Чимало іменників на позначення предметів побуту, господарського приладдя виконують таку саму функцію у творах Марії Матіос – створюють особливу атмосферу оповіді, передають особливості гуцульського життя (*ліжник, таса, коц, мішулик, пляшка*), як-от: *То коли мені ладувати в дорогу рупцак?* [5], де *рупцак* – рюкзак; *Посунула москалиця в комору, винесла три таси до хліба – велику круглу, середню кантову й малу квадратову* [3], де *таса* – форма для випікання хліба; *Газда Дмитро, завалений ліжниками й килимами мало не під стелю, також іще обертався на різьбленому ліжку* [3], де *ліжник* – ковдра з овечої шерсті.

Назви страв та напоїв часто трапляються в описі життя й побуту гуцулів: *А в тарчик – квашену капусту з опеньками; тоді вже пекла пісний малай – круглий кукурудзяний хлібець, варила бандулі – білу квасолу завбільшки з півмізинного пальця й запраляла її смаженою на олії цибулею. А на суботу за їжу гризоти не мала ніколи: величкий кус пожовклої торішньої солонини, дві-три головки літнього часнику, два кулаки полонинської бринзи, бараболяна кулеши, десяток-два бараболі сирі* [2].

Надзвичайно великою і цікавою для дослідження групою слів є географічні назви, що нерозривно пов'язані з життям і діяльністю героїв творів письменниці (*плай, кичера*). Наприклад: *повторюючи зигзаги коли порослих лісом бескидів* [3], де *бескид* – гора, скеля; *на другий бік – лягала дорога в плай, звідки мали показатися заготівельники всіх теперішніх людських душі* [4], де *плай* – стежка в горах; *й Дунусь добре вичистив окоп-дикунку на кичері, що лишився ще від австрійської війни, грубо вистелив дно хвоєю й сховав малому трохи їжі, а замість води можуть бути чорниці,*

що ними, як зірницями, всіяна **кичера** [4], де **кичера** – гора, вкрита вся лісом, крім вершини.

Ще одну специфічну ознаку – своєрідний міфологічний світогляд гуцулів – вдало змальовують відповідні назви, а саме: *Не інакше, як **щезник** помагає* [3], де **щезник** – злий дух, лісовик; *Усе віддала тому **гонихмарникові*** [3], де **гонихмарник** – чаклун, ворожбит, який міг своїми діями допомогти чи зашкодити господарству, посівам на полях.

Назви спорідненості й свояцтва у творах Марії Матіос також передаються за допомогою діалектизмів: *пішли **вуйко** Онуфрійчук із **вуйною** Онуфрійчуквою у світ із Панської Долини без «будь здоров»* [3], де **вуйко** – дядько, **вуйна** – тітка; *Ослухатися чоловіка в їхній **фамілії** не було права* [2], де **фамілія** – сім'я, родина.

Цікаво, що письменниця майстерно використовує навіть лайливу лексику для передачі емоцій героїв її творів, наприклад: ***шляк би був трафив** ту ненажерну худобу* [3].

Назви різноманітних психічних і фізичних станів людини, позначені діалектною лексикою, трапляються доволі часто: *У цій краю жіноча **тяжба** споконвіку належала до діла буденного* [2], де **тяжба** – вагітність.

Детально змалювати побут гуцулів вдається також за допомогою ботанічних найменувань, властивих мовленню мешканців цього регіону: *Перетри **фасуль**, **барабуль** та й нагодуй – здоровіша* буде [5].

Зауважимо також, що поряд з іменниками-діалектизмами активно використовуються слова інших частин мови. Наприклад, для передачі характерних рис людини авторка вживає прикметники: *Черемошине тулилося у дідька за пазухою, то й дишло розверталося поволіше, ніж де-інде, але зрідка зі **шпаровитими** тешефтарями траплялося саме так* [5]; *Корниля заарканять москалі й котрась **фудульна** дівка* [3].

Дієслова-діалектизми на позначення різноманітних дій також доволі поширені: *Не виділа, щоби десь бодай би притиснув у коморі, чи **полайдакував** би з нею влітку в сіні на стайні* [2]. Пор. також дієприслівник: *Та й пішла в темінь, наче привид, без «будь здоров», **фойдаючи** на всі боки широкою — майже циганською — спідницею* [2], де **фойдати** – недбало носити одяг.

Серед прислівників трапляються такі, наприклад: *А вже як слово яке добре про людину навздогін скаже — гарант, що тобі буде файно* [2].

Отже, творчий стиль Марії Матіос визначається фольклорними традиціями, особливу увагу вона приділяє діалектизмам, які називають специфічні реалії та предмети побуту й служать засобом ідентифікації етнічної групи гуцулів. Високий емоційний потенціал такої лексики додає глибини та автентичності творам, збагачує їх, створює особливу атмосферу та звучання. З її допомогою авторка успішно передає особливості культури та мови гуцулів, що робить її твори надзвичайно колоритними та винятковими.

Література

1. Голобородько Я. Буковинська орнаментика Марії Матіос. *Вісник Національної академії наук України*. Київ, 2008. № 3. С. 66–73.
2. Матіос Марія. Майже ніколи не навпаки. URL: <https://lib.com.ua/uk/book/maizhe-nikoli-ne-navpaki/> (дата звернення: 09.10.2023).
3. Матіос Марія. Москалиця. URL: <https://lib.com.ua/uk/book/moskalitsia/> (дата звернення: 09.10.2023).
4. Матіос Марія. Нація. URL: <https://lib.com.ua/uk/book/natsiia/> (дата звернення: 09.10.2023).
5. Матіос Марія. Солодка Даруся: Драма на три життя. URL: <https://lib.com.ua/uk/book/solodka-darusia/> (дата звернення: 09.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-372-2-32>

О. СМІРНОВ

Запорізький національний університет

ЧАСОВІ ВИМІРИ ГОЛОДОМОРУ В ПОЕМІ ЯРА СЛАВУТИЧА «МОЯ ДОБА»

Ліро-епос про події Великого голоду позначений широким спектром прийомів художньої організації часу, які дозволяють мистецьки передати складні взаємозв'язки соціального, психологічного, історичного та духовного буття людини в контексті моторшних реалій міжвоєнного двадцятиріччя. Наприклад, у поемі